

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ НЕЙРОХІРУРГІЇ
ІМ.АКАД. А.П.РОМОДАНОВА НАМН УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Державної установи

«Інститут нейрохірургії

ім. акад. А.П. Ромоданова Національної

академії медичних наук України»

академік НАМН

_____ Є. Педаченко

» _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих»

шифр ВД 2.2.1

Напрямок підготовки : доктор філософії

з галузі знань 22 Охорона здоров'я

за спеціальністю 222 «Медицина»

спеціалізація: (нейрохірургія);

Київ – 2020 р.

ВСТУП

Програма підготовки докторів філософії за даною дисципліною поширюється в Державній установі «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П.Ромоданова НАМН України». Робочу програму навчальної дисципліни

ВД 2.2.1 «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих» складено науковою частиною Державної установи «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П.Ромоданова НАМН України» та схвалено на засіданні вченої ради Державної установи «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України», протокол № 12 від 17 липня 2020 р.

Розробник програми:

канд. мед. наук., старш. наук. співроб., зав. відділення фізіотерапії ДУ «ІНХ НАМН» ЖДАНОВА В.М.

Програма дисципліни «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих» відображає сучасний стан її розвитку та враховує необхідність навчання аспірантів згідно вимог восьмого рівня національної рамки кваліфікацій.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальний опис кредитів – 2;

Загальний опис годин -60; 9 годин лекцій, 2 годин практичних занять, 1 година консультацій та 48 годин самостійної роботи.

Рік підготовки – 11-111 рік

Види навчальних занять – лекція, практичне заняття, консультація.

Вид оцінювання – іспит.

Програма включає: 5 змістовних модулів, поєднаних у логічну структурну схему:

Змістовий модуль 1. Загальні питання медичної реабілітації нейрохірургічних хворих. Нейрореабілітація – становлення та розвиток. Пелех Л.Є – фундатор нейрореабілітаційної служби в СРСР.

Змістовий модуль 2. Принципи реабілітації у хворих після нейрохірургічних втручань з приводу об'ємних уражень головного мозку пухлинного та судинного генезу.

Змістовий модуль 3. Принципи реабілітації у хворих після операцій з приводу черепно-мозкової травми.

Змістовий модуль 4. Реабілітаційні заходи у хворих після операцій з приводу хребетно-спинномозкової травми.

Змістовий модуль 5. Реабілітаційні заходи у хворих після операцій на периферичній нервовій системі.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих» - поглиблена підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого у європейський та світовий науково-освітній простір фахівця ступеня доктора філософії в галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Медицина», формування уявлень, знань щодо основних концепцій розвитку відновного лікування хворих з нейрохірургічною патологією. Формування системи знань, уявлень, навичок щодо розуміння причин розвитку порушень функції нервової системи у нейрохірургічних хворих та визначення основних засобів нейрореабілітації.

Завдання навчальної дисципліни:

- Ознайомлення із загальними питаннями медичної реабілітації хворих нейрохірургічного профілю;
- Формування уявлення про необхідні організаційні питання побудови нейрохірургічної реабілітаційної служби;
- Ознайомлення із формуванням реабілітаційного діагнозу;
- Володіння принципами відновного лікування при основних неврологічних синдромах;
- Володіння знаннями щодо нейрореабілітації хворих після операцій на центральній нервовій системі
- Володіння знаннями щодо нейрореабілітації хворих після хірургічних втручань на периферичній нервовій системі.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна

За результатами вивчення даної дисципліни здобувачі вищої освіти (третього освітнього рівня) повинні:

Знати:

Знати способи оцінки існуючих наукових досягнень, способи аналізу і синтезу наукової інформації;

Знати основні методи роботи з інформаційними (бібліотечними) ресурсами, комп'ютерні технології інформаційного пошуку;

Знати наукову, професійну термінологію державною та іноземною мовою, методи спілкування, представлення наукових досягнень;

Знання інформаційних, дослідницьких та комунікаційних технологій, що використовуються за напрямком дисципліни у науковій діяльності;

Знання норм медичної етики, біоетики, правил академічної добро-чесності;

Знати передові наукові підходи до вирішення практичних задач медицини, історичний аспект розвитку шкіл з різних напрямків нейрореабілітації;

Знати природу діагностичних даних, визначати доцільність їх використання для певного рівня аналізу;

Знати патогенез захворювань нервової системи, методи та технології що використовуються в нейрохірургії;

Знати методи загального обстеження, інструментально-візуальних діагностичних та реабілітаційних заходів в нейрохірургії;

Вміти:

Вміти аналізувати наукову інформацію, формувати власну оцінку існуючим результатам дослідження у сфері наукового інтересу;

Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології при виконанні наукових проектів, оприлюдненні їх результатів;

Вміння працювати з науковою, навчальною, методичною інформацією, передбачати перспективи розвитку нейрореабілітації;

Вміння до аналізу наукової інформації за напрямом дослідження, у тому числі суміжних дисциплін, виявлення системних зв'язків, побудови гіпотез;

Вміння постійно оновлювати та розширювати знання щодо природи даних діагностичного обладнання для використання у професійній діяльності;

Вміти вибирати доцільні методи обстеження, аналізувати та трактувати отримані дані;

Вміння аналізувати дані діагностичних обстежень;

Вміння трактувати отримані дані діагностичного обстеження та передбачати результати лікування;

Сформувати комунікативні навички:

Встановлювати необхідні відповідні зв'язки для досягнення поставленої мети;

Взаємодія, співробітництво з колегами та керівництвом, здобувачами в процесі оцінювання результатів різних видів наукової та навчальної діяльності;

Налагодження комунікативних зв'язків з пацієнтом для поінформування про необхідність певних діагностичних заходів;

Автономність та відповідальність:

Відповідальність за здобутий рівень теоретичних знань та практичних навичок, автономність в роботі;

Відповідальність щодо дотримання етичних норм;

Відповідальність щодо забезпечення конфіденційності інформації про пацієнтів;

Відповідальність, дотримання етичних норм у спілкуванні з пацієнтом/родичами;

Дисципліна забезпечує набуття аспірантами таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності в галузі охорони здоров'я, медицини (нейрохірургії), проводити власне наукове дослідження, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та /або професійної практики в галузі охорони здоров'я.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1 Здатність до вдосконалення та розвитку власного інтелектуального та загальнокультурного рівня, оволодіння новими знаннями при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та оцінки сучасних наукових досягнень.

ЗК2 Здатність на основі наукового пошуку виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї, обґрунтувати власні оригінальні концепції.

ЗК3 Здатність працювати в міжнародному науковому просторі для розв'язання різноманітних фахових завдань: представляти наукові результати та вести наукову дискусію державною та іноземною науковою мовою в усній та письмовій формах, володіти науковою термінологією (статті, презентації, виступи на конференціях, тощо).

ЗК4 Здатність планувати, здійснювати особистий та професійний розвиток як науковця та демонструвати вміння досягати поставлених завдань і взятих обов'язків, здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні, освітньої діяльності.

ЗК5 Здатність розробляти наукові проекти, уміння формулювати та визначати відповідні задачі, розробляти шляхи їх розв'язання, уміння формувати команду дослідників для вирішення локальної задачі, скласти пропозиції щодо їх рішення.

ЗК6 Здатність використовувати новітні інформаційні та комунікаційні технології у науковій діяльності.

ЗК7 Вміння працювати автономно з дотриманням норм наукової, дослідницької медичної етики, біоетики, академічної доброчесності щодо здійснення наукової діяльності та проведення власного наукового дослідження.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1 Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/ або професійної практики

СК2 Здатність до опрацювання та критичного осмислення літературних джерел, розуміння природи медичних теорій, гіпотез і тлумачень, перевірки висновків, гіпотез інших дослідників за науковим напрямом дослідження в галузі медицини.

СК3 Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, сучасного наукового обладнання та наукових методів дослідження в медицині (нейрохірургії).

СК4 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних науково-дослідних робіт.

СК5 Вміння презентувати, обґрунтовано відстоювати результати власних досліджень, формулювати власну думку під час виступів, дискусій, спілкування у фаховому середовищі з проблем нейрохірургії.

СК6 Здатність ефективно використовувати отримані результати наукових досліджень в науковій, освітній і практичній діяльності, передбачати результати їх впровадження в галузі охорони здоров'я.

СК7 Здатність розрізняти різні рівні медичного аналізу, формулювати медичні узагальнення на основі діагностичних даних, обирати методики для різних типів діагностичних досліджень.

СК8 Здатність розуміти та пояснювати патологічні процеси, які формуються в нервовій системі, методи їх діагностики та лікування, аналізувати особливості впровадження діагностичних та лікувальних технологій при нейрохірургічній патології у різних вікових та нозологічних групах хворих

СК9 Здатність збирати дані, будувати діагностично - лікувальну концепцію, аналізувати, систематизувати та презентувати отримані дані, використовувати загальнонаукові, медичні методи, пов'язані з нейрохірургічною практикою для провадження ефективної та безпечної наукової і практичної діяльності.

СК10 Здатність вести спеціальну наукову та оформляти професійну документацію в практичній медичній фаховій діяльності нейрохірурга та освітній діяльності.

СК11 Здатність оприлюднення результатів власного наукового дослідження, вести дискусію академічною українською та іноземною мовами відповідно до національних і міжнародних стандартів.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні питання медичної реабілітації нейрохірургічних хворих

Тема: Основи організації нейрореабілітаційного процесу

Питання організації реабілітаційної допомоги нейрохірургічним хворим;

Покази до нейрореабілітації та етапи її здійснення; Основи організації обстеження хворих лікарем фізичної та реабілітаційної медицини, встановлення реабілітаційного діагнозу; Основні засоби нейрореабілітації.

Змістовий модуль 2. Принципи реабілітації хворих після нейрохірургічних втручань з приводу об'ємних уражень головного та спинного мозку пухлинного та судинного генезу

Тема: Основи нейрореабілітації хворих після операцій з приводу онкологічної та цереброваскулярної патології

Об'єм та способи застосування реабілітаційних засобів; Принципи кінезотерапії у хворих нейрохірургічного профілю; Принципи дозування фізичних навантажень; Принципи та різновид лікувального масажу; Види та застосування апаратних методів лікування, кінезо- та ерготерапії в реабілітаційному лікуванні хворих після операцій з приводу нейроонкологічної та цереброваскулярної патології; Основні групи медикаментозних препаратів та значення психотерапії у реабілітаційному лікуванні хворих з нейроонкологічною та цереброваскулярною патологією; .

Змістовий модуль 3. Принципи реабілітації у хворих після операцій з приводу черепно-мозкової травми

Тема: Реабілітаційні засоби на різних етапах відновного лікування хворих з ЧМТ та у післяопераційний період

Фактори, що визначають характер реабілітаційних заходів; Характер та об'єм реабілітації в гострому, проміжному та віддаленому періодах черепно-мозкової травми; Диференційовані програми відновного лікування та критерії ефективності реабілітації при ЧМТ;

Змістовий модуль 4. Реабілітаційні заходи у хворих після операцій з приводу хребетно-спинномозкової травми

Тема: Диференційовані програми відновного лікування хворих з хребетно-спинномозковою травмою та критерії ефективності реабілітації

Фактори, що визначають направленість реабілітаційних заходів у хворих з хребетно-спинномозковою травмою (ХСМТ); Особливості реабілітації у гострому та ранньому періодах ХСМТ та в ранній і пізній післяопераційні періоди; Особливості медичної реабілітації хворих у проміжний та пізній періоди ХСМТ;

Змістовий модуль 5. Реабілітаційні заходи у хворих з ураженням периферичної нервової системи

Тема: Тактика і методи відновного лікування хворих з ураженням периферичних нервів і сплетень (травма, об'ємні утворення, запальні ураження та в післяопераційний період)

Основи анатомії, гістології та гістопатології периферичної нервової системи; Характеристика відновлення функцій при травмі периферичних нервів і сплетень; Фактори, які визначають прогноз відновлення; Клінічні та електрофізіологічні ознаки відновлення нервових провідників; Принципи відновного лікування хворих з травмою периферичних нервів і сплетень.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих»

Тема	Кількість годин				Самостійна робота
	Лекції	Практичні	Семінари	Консультації	
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Загальні питання медичної реабілітації нейрохірургічних хворих.					
1. Основи організації нейрореабілітаційного процесу.	1	0,4		0,2	9
Разом за змістовим модулем	1	0,4		0,2	9
Змістовий модуль 2. Принципи реабілітації хворих після нейрохірургічних втручань з приводу об'ємних уражень головного та спинного мозку пухлинного та судинного генезу.					
1. Основи нейрореабілітації хворих після операцій з приводу онкологічної та судинної патології.	2,5	0,4		0,2	11
Разом за змістовим модулем	2,5	0,4		0,2	11
Змістовий модуль 3. Принципи реабілітації у хворих після операцій з приводу черепно-мозкової травми.					
1. Реабілітаційні засоби на різних етапах відновного лікування хворих з ЧМТ у післяопераційний період.	2,5	0,4		0,2	10

Разом за змістовим модулем	2,5	0,4		0,2	10
Змістовий модуль 4. Реабілітаційні заходи у хворих після операцій з приводу хребетно-спинномозкової травми.					
1. Диференційовані програми відновного лікування хворих з хребетно-спинномозковою травмою та критерії ефективності реабілітації.	1,5	0,4		0,2	9
Разом за змістовим модулем	1,5	0,4		0,2	9
Змістовий модуль 5. Реабілітаційні заходи у хворих з ураженням на периферичній нервовій системі.					
1. Реабілітаційні заходи у хворих після операцій на периферичній нервовій системі.	1,5	0,4		0,2	9
Разом за змістовим модулем	1,5	0,4		0,2	9
Всього: 60 год. (2 кредити)	9	2		1	48

4. ОЦІНЮВАННЯ рівня засвоєння навчальної дисципліни з фахової підготовки передбачає складання підсумкового іспиту .

Оцінювання поточної навчальної діяльності передбачає при засвоєнні кожної теми модуля, здійснювати контроль наступними методами визначення рівня підготовки: відповіді на контрольні питання, оцінка та трактування обстеження та клініко-лабораторних досліджень безпосередньо у клінічних відділеннях Інституту.

Підсумковий іспит є адекватною формою кваліфікаційних випробувань, що об'єктивно та надійно визначає рівень професійної та наукової підготовки випускників аспірантури вищих навчальних закладів.

Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
90-100	відмінно	A	відмінно
82-89	добре	B	добре (дуже добре)
75-81		C	добре
64-74	Задовільно	D	Задовільно
60-63		E	Задовільно (достатньо)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34		F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ теоретичної підготовки з дисципліни «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих»

1. Організація неврологічної реабілітаційної допомоги: обстеження хворих, встановлення реабілітаційного діагнозу, покази до нейрореабілітації.
2. Етапи здійснення реабілітаційної допомоги неврологічним хворим.
3. Основні засоби реабілітаційного лікування неврологічних хворих.
4. Принципи дозування фізичних навантажень у хворих нейрохірургічного профілю.
5. Принципи та різновид лікувального масажу у хворих нейрохірургічного профілю.
6. Фактори, які визначають характер реабілітаційних заходів у хворих після операцій з приводу черепно-мозкової травми.
7. Характер та об'єм реабілітації в гострому періоді черепно-мозкової травми.
8. Об'єм реабілітації у проміжному та віддаленому періодах черепно-мозкової травми.
9. Суть диференційованих програм відновного лікування та критеріїв ефективності реабілітації при ЧМТ.
10. Системний підхід в комплексній нейрореабілітації хворих з черепно-мозковою травмою.
11. Поліпшення якості життя у хворих з наслідками важкої черепно-мозкової та спинномозкової травми в реабілітаційному періоді.
12. Особливості нейрореабілітації учасників і потерпілих АТО.
13. Фактори, що визначають направленість реабілітаційних заходів у хворих з хребетно-спинномозковою травмою.
14. Особливості реабілітації хворих у гострому і ранньому періодах хребетно-спинномозкової травми.
15. Особливості медичної реабілітації хворих у проміжний та пізній періоди хребетно-спинномозкової травми.
16. Основні клініко-реабілітаційні групи хворих в залежності від тяжкості та рівня ушкодження спинного мозку, характер та середні терміни відновного лікування.
17. Сучасні можливості нейрореабілітації при захворюваннях та пошкодженнях хребта і спинного мозку
18. Тактика і методи відновного лікування хворих з травмою периферичних нервів і сплетень.
19. Фактори, які визначають прогноз відновлення функцій при травмі периферичних нервів і сплетень.
20. Клінічні та електрофізіологічні ознаки відновлення нервових провідників.

- 21.Фактори, що визначають можливості відновлення функцій у хворих після операцій з приводу онкологічної та цереброваскулярної патології.
- 22.Диференційована комплексна відновна терапія постінсультних хворих з руховими порушеннями.
- 23.Лікувальна фізкультура в реабілітації постінсультних хворих.
- 24.Принципи відновного післяопераційного лікування хворих з гліомами головного мозку різного ступеня злоякісності.
- 25.Якість життя і післяопераційна реабілітація хворих з гліомами головного мозку.
- 26.Види та застосування фізіотерапії в реабілітаційному лікуванні хворих після операцій з приводу нейроонкологічної та цереброваскулярної патології.
- 27.Найбільш поширені групи медикаментозних засобів та значення психотерапії у реабілітаційному лікуванні хворих після операцій з приводу нейроонкологічної та цереброваскулярної патології.

6. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

До навчальної дисципліни «Принципи та методи нейрореабілітації нейрохірургічних хворих».

1. Сучасні можливості нейрореабілітації при захворюваннях та пошкодженнях хребта і спинного мозку.
2. Особливості надання реабілітаційної допомоги хворим після нейрохірургічних операцій з приводу нейроонкологічної та судинної патології.
- 3.Системний підхід в комплексній нейрореабілітації хворих з черепно-мозковою травмою.
4. Поліпшення якості життя у хворих з наслідками важкої черепно-мозкової і спинномозкової травми в реабілітаційному періоді.
5. Особливості нейрореабілітації учасників і потерпілих АТО.

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: навчальний план, програму з вибіркової дисципліни.

Навчальна література відповідно до переліку рекомендованої до вивчення літератури.

Обладнання для здійснення мультимедійної презентації. Клінічні підрозділи для проведення практичних занять.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вейс М., Зембатни А. Физиотерапия. – М.: Медицина, 1986.
2. Коган О.Г., Найдин В.Л. Медицинская реабилитация в неврологии и нейрохирургии. – М.: Медицина, 1988.
3. Ernst E. A review of stroke rehabilitation and physiotherapy // Stroke. – 1990. – N7. – P. 1081–1092.
4. Шафий С.Е. Пролежни // Руководство по реабилитации больных с двигательными нарушениями / Под ред. А.Н.Беловой, О.М.Шепетовой. – М: МБН, 1999. – С. 104–111.
5. Andrews K., Rocke T., Helm P. Rehabilitation in vascular diseases // Braddom R (ed), Physical medicine and rehabilitation. – W.B. Saunders Company. – 1986. – P. 1180–1197.
6. Varkony G. Pressure ulcers: a review // Arch. Phys. Med. Rehab. – 1994. – N75. – P. 908–917.
7. Одинак М.М., Загрядский П.В., Емельянов А.Ю., Попов Е.А. Реабилитация при травмах и заболеваниях нервной системы // Медицинская реабилитация раненых и больных. Под ред. Ю.Н.Шанина. – СПб: Специальная литература. 1997. – С. 286–295.
8. Карасева Т.А. Реабилитация при черепно-мозговой травме / Нейротравматология: Под ред. А.Н.Коновалова, Л.Б.Лихтермана, А.А.Потапова. – М., 1994. – 155 С.
9. Найдин В.П. Реабилитация нейрохирургических больных с двигательными нарушениями. – М.: Медицина, 1972.
10. Макаров А.Ю., Амелина О.А. Медико-социальная экспертиза и реабилитация при травмах спинного мозга: Лекция для слушателей. – Л., 1994.
11. Ясногородский В.Г. Электродиагностика и электростимуляция // Курортология и физиотерапия. Под ред. В.М.Боголюбова. – Т.1. – М.: Медицина, 1985.
12. Жданова В.М. Відновне лікування пацієнтів, прооперованих з приводу кавернозних ангіом стовбура головного мозку, в ранній післяопераційний період // Укр. неврологіч. журн., 2014. – №2. – С.53–58.
13. Гаврюшин А. Гематомы и сосудистые мальформации ствола головного мозга. Клиника, диагностика, результаты лечения: Автореф. дис...канд.мед.наук. – М., 2005. – 24 с.
14. Жданова В.М. Особливості лікувальної фізкультури у нейрохірургічних та неврологічних хворих з окоруховими порушеннями: збірн.наук.пр.співроб. КМАПО ім.П.Л.Шупика. – 2007. – Вип.16, кн. 2. – С. 605–608.
15. Розуменко В.Д., Хорошун А.П. Глиомы головного мозга: послеоперационная реабилитация и качество жизни больных // Укр. невролог. журн., 2004. – №2, С. 59–61.

16. Хорошун А.П., Розуменко В.Д. Принципы восстановительного послеоперационного лечения больных с глиомами головного мозга различной степени злокачественности // Российск. нейрохир. журн. им. проф. А.Л.Поленова. – 2013. – Т. V. – Спец. вып. – С. 358–359.
17. Лифшиц А.В. Нарушение тазовых функций при позвоночно-спинномозговой травме / Нейротравматология: Под. Ред. А.Н.Коновалова, Л.Б.Лихтермана, А.А.Потапова. – М.: Вазар-Ферро, 1994. – С. 289–292.
18. Шевелев И.Н., Сафронов В.А., Янкошина Л.Е. и др. Клиника, диагностика и микрохирургическое лечение травматических поражений плечевого сплетения / Реабилитация больных с повреждениями периферической нервной системы: Сб. трудов Кузбасского НИИ травматологии и реабилитации. – Прокопьевск, 1989. – С. 29–34.
19. Хорошун А.П. Лазерная терапия в послеоперационном восстановительном лечении больных с глиальными опухолями головного мозга // Збірн. наук. праць співроб. НМАПО ім. П.Л.Шупика, 2014. – вип.23. – кн.1. – С. 216–223.
20. Цимейко О.А., Цымбалюк В.И., Степаненко И.В., Попова И.Ю., Бондарь Т.С., Лихачева Т.А., Цимейко В.М. Реабилитация в неврологии и нейрохирургии: принципы организации, проведении и перспективы развития // Актуальные направления в неврологии (Мат. XIII Междунар. конф. 27-29 апреля 2011 г., г. Судак). – Киев, 2011, С. 72–82.
21. Шкалы, тесты и опросники в медицинской реабилитации. Под ред. А.Н.Беловой, О.Н.Шепетовой. М.: Антидор, 2002. – С. 205–224.
22. Буйлова Т.В., Глютова М.Е., Халак М.Е., Северова Е.А., Юркина Е.В. Возможности реабилитации больных с последствиями геморрагического инсульта в позднем восстановительном и резидуальном периодах // Актуальные направления в неврологии (Мат. XIII Междунар. конф. 27-29 апреля 2011 г., г. Судак). – Киев, 2011, С. 82–88.
23. Попова И.Ю., Степаненко И.В., Бондар Т.С., Лихачова Т.А. Особливості ранньої післяопераційної реабілітації хворих зі спінальною патологією // Бюлет. Укр. Асоціації нейрохірургів, – Київ, 1998. – вип.6. – С. 171.
24. Білошицький В.В. Оптимізація когнітивної нейрореабілітації пацієнтів із больовими травматичними ураженнями головного мозку / Білошицький В.В., Гук А.П., Бондар Т.С., Степаненко І.В., Солонович А.С. // Міжнар. невролог. журн., 2016. – №5. – С. 75–80.
25. Чеботарьова Л.Л. Клініко-нейрофізіологічна оцінка когнітивних функцій у хворих за хронічної ішемії головного мозку в період відновлення після хірургічного

втручання / Чеботарьова Л.Л., Степаненко І.В., Глоба М.В., Солонович О.С., Сулій Л.М. // Укр. нейрохир. журн. – 2014. – №1. – С. 10–14.

26. Белов А.Н. Нейрореабилитация: руководство для врачей, М., 2000. – 566 с.

27. Цимбалюк В.І. Історія української нейрохірургії в портретах. – К.:Фенікс, 2014. – С. 174 – 190.

28. Єгорова К.С., Жданова В.М., М.О. Гук. Відновне лікування окорухових порушень у хворих на аденому гіпофіза в ранній післяопераційний період// Збірн. наук. праць співр. НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Вип. 34. – Київ, 2019. – С. 140 – 147.

29. Жданова В.Н. Глазодвигательные нарушения у нейрохирургических больных// Журнал «Неврология и нейрохирургия. Восточная Европа». – 2014. №3(23). – С. 53 – 59.

30. Желєзко О.В., Жданова В.М. Особливості відновного лікування хворих, що перенесли операцію невротизації лицевого нерва// Збірн. наук. праць співр. НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Вип. 23. – Кн. 1. – Київ, 2014. – С. 143 – 148.

31. Задоянний Л.В., Жданова В.М., Братусь Н.Н. Клиника и лечение паралитического лагофталма у больных с нейрохирургической патологией// Офтальмол. журн. – 2012. – №2. – С. 63 – 67.

32. Жданова В.М., Скобська О.Є., Задоянний Л.В. Відновне лікування хворих з черепно-мозковою та порушенням функції черепних нервів// Збірн. наук. праць співр. НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Вип. 19. – Кн. 1. – Київ, 2010. – С. 137 – 140.

33. Жданова В.М. Комплексна терапія хворих із вертеброгенною радикулопатією// Лікарська справа. – №4(13). – 2009. – С. 62 – 64.

34. Жданова В.М., Скобська О.Є., Задоянний Л.В. Комплексне відновне лікування хворих з черепно-мозковою травмою та переломом основи черепа// Журн. мед. реабилит., курортолог., фізіотер. – №2 (54). – 2008. – С. 10 – 13.

35. Жданова В.М., Цимбалюк Ю.В., Спиридонова М.В. /Комплексне відновне лікування хворих з тунельними невропатіями в післяопераційний період// Журн. мед. реабилит., курортолог., фізіотер. – № 4(56). – 2008. – С. 18 – 21.

36. Жданова В.М. Комплексне лікування хворих з радикулопатією та радикулоішемією, обумовлених патологією міжхребцевих дисків поперекового відділу хребта: Збірн. наук. праць співр. НМАПО ім. П.Л. Шупика. – Вип. 16. – Кн. 1. – Київ, 2007. – С. 167 – 173.

37. Жданова В.М., Хорошун А.П., Грабарчук О.В., Богомаз Г.І. Становлення та розвиток фізіотерапевтичної служби Інституту// Історія та особистості/ Під ред. Ю.П. Зозулі, В.І. Цимбалюка. – Київ. – 2006. – С. 125 – 130.

38. Жданова В.М., Задоянний Л.В., Цимейко О.А., Луговський А.Г. Окорухові порушення у хворих з каротидно-кавернозними співустьями та їх відновне лікування// Укр. нейрохір. журн. – 2003. – № 1 – С. 39 – 43.
39. Жданова В.М., Курдюкова Г.П., Грабарчук О.Ю. Історія відділення фізіотерапії Інституту нейрохірургії ім. акад. А.Р. Ромоданова АМН України// Укр. нейрохір. журн. – 2001. - № 3. – С. 126 – 130.
40. Медична реабілітація: сучасні стандарти, тести, шкали та критерії ефективності. Низькоінтенсивна резонансна фізіотерапія і її застосування в реабілітаційній медицині. Посібник/ В.П. Лисенюк, І.З. Самосюк, Л.І. Фісенко та ін. – К.: Вид. – полігр. Центр «Київський університет», 2007. – 264 с.
41. Пелех Л.Е. Тромбозы и стенозы сонных артерий (этиология, особенности клиники, принципы хирургического лечения). Автореф. дис. На соискание ученой степени док. мед. наук. – К., 1969. 23 с.
42. Пелех Л.Е., Овчаренко /А.А. Реабилитация больных с нарушениями двигательных функций после операций удаления менингеом головного мозга. – В кн.: Нейрохирургия: Респ. Межвед сборник. Вып. 11 – Киев: «Здоров'я», 1978. – С. 120 – 124.
43. Пелех Л.Е., и др. Комплексное восстановительное лечение больных с поражением лицевого нерва: (Метод. рекомендации) / Сост.: Л.Е. Пелех, А.А. Овчаренко, М.И. Семенова, В.М. Кириченко. – Киев, 1979. – 18 с.
44. Пелех Л.Е., и др. Медицинская реабилитация больных неврологического и нейрохирургического профиля в поликлинических условиях: (Метод. рекомендации) / Сост.: Л.Е. Пелех, Ю.З. Феденко, В.В. Шутов, И.И. Гавриленко; Киевский науч.-исслед. Ин-т нейрохирургии – Киев, 1989. – 18 с.
45. Пелех Л.Е., Феденко Ю.З., Кириченко В.М., Божик В.П. Восстановительное лечение больных после операции по поводу злокачественных глиом полушарий головного мозга. – В кн.: Нейрохирургия: Респ. межвед сборник. Вып. 14. – Киев: «Здоров'я», 1981. – С. 43 – 45.
46. Пелех Л.Е., Овчаренко А.А., Божик В.П., Кириченко В.М., Семенова М.И., Феденко Ю.З., Степаненко И.В., Даниленко Л.Я. Электростимуляция в двигательных черепных нервов. – Врачебное дело, 1982, №8. – С. 92 – 93.
47. Пелех Л.Е., и др. Комплексные методы восстановительного лечения больных неврологическими заболеваниями: Учебное пособие / Л.Е. Пелех, А.А. Овчаренко, М.И. Семенова, Ю.З. Феденко, В.М. Кириченко. – М.: ЦОЛИУВ, 1984. – 80 с.
48. Пелех Л.Е. и др. Использование электростимуляции восстановительном лечении больных с двигательным церебральным дефектом: Метод. рекомендации // Сост.: А.А.

Овчаренко, Л.Е. Пелех, М.И. Семенова, В.П. Божик, Г.С. Марчук, Л.Я. Даниленко, В.Н. Мороз, Т.М. Зачатко; /Киевский науч.-исслед. Ин-т нейрохирургии – Киев, 1986. – 13 с.

49. Пелех Л.Е., Зачатко Т.М., Копчак С.К. Чрезкожная электростимуляция и лечебная физкультура в реабилитации больных с болевым синдромом при остеохондрозе поясничного отдела позвоночника патологией // Врачеб. дело. – 1992. - №3. – С. 81 – 82.

50. Ромоданов А.П., Пелех Л.Е., Овчаренко А.А. Физиологическое обоснование комплексного восстановительного лечения больных см нарушением церебральных двигательных функций. – В кн.: Нейрохирургия: Респ. межвед сборник. Вып. 18.- Киев: «Здоров'я», 1985. – С. 52 -58.

51. Улащик В.С. Очерки общей физиотерапии. Минск: Навука і тэхніка; 1994:200.

52. Улащик В.С. Физиотерапия. Новейшие методы и технологии: Справочное пособие. Минск: Книжный Дом; 2013:448.

53. Улащик В.С. Электрофорез лекарственных веществ: Руководство для специалистов. Минск: Беларуская навука; 2010:404.

54. Физические методы в лечении и медицинской реабилитации больных и инвалидов / И.З. Самосюк, Н.В. Чухраев, С.Т. Зубкова, Н.И. Самосюк, Г.Е. Шимков. – К.: Здоров'я, 2004. – 624 с.

55. Cameron MH/ Physical agents in rehabilitation. St. Lous: Elsevier Science; 2003:492.

56. Mika T, Kasprzak W. Fyzykoterapia. Warszawa: PZWL; 2006: 448.